

Za poduk in kratki čas.

Testament očetov.

Notár iz nekega mesta na Šlezkem je bil poklican na kmete, naj urno pride v vas J.; gospodarju M. je tako slabo, da želi oporoko (testament) narediti.

Jez se hitro odpravim na pot — pripoveduje notár sam — in pridem do hiše, kjer je gospodar umiral. Čokljata gospodinja me je že pričakovala pred durmi in me vsa objokana spremi v hišo, kjer je mož njeni ležal. Polovico prostora v hiši je zalegla velika peč; krog in krog je bila klop. Umirajoči mož je ležal na postelji, ki je po šlezki šegi tako visoka bila, da si mora človek pručico pristaviti, ako se hoče na-njo spraviti. Pri zglavji je stal zdravnik, ki je čul nad sapo bolnikovo, — bil je pa ta zdravnik ovčár tiste vasi. Ravno je bolnika zmeril; če ne meri na dolgost in širokost toliko, kakor ima po neki vraži tistih krajev meriti, mora umreti. Pri znožji je sedel fajmošter in molil. Tudi šolmašter je bil pričujoč.

Tiho je bilo po hiši; bralo se je vsim na obrazu, da stojé okoli merliča.

Ko notár stopi k postelji in nagovori bolnika, da bi se prepričal, ali se še toliko zavé, da je v stanu svojo „poslednjo voljo“ izgovoriti, so zapustili na željo umirajočega vsi razun fajmoštra, notárja in njegovega pisarja, žalostno sobo.

Z malo besedami je oče določil, kar ima slednji po njegovi smerti dobiti, pa notár ga je mogel dobro poslušati, da ga je razumel, ker tako tiho je govoril, kakor da bi se bil bal svojo poslednjo voljo izgovoriti. „Ljubi moj gospod — šepeta bolnik — z menoj so gerdo ravnali; otroci pervega zakona: en sin, ki ste ga morebiti zunaj vidili, in ena hči, ki je na polji, sta me tepla, ker sem se vdrugeč oženil, in ju, kakor sta rekla, na erbšini okrajšal. Bil sem dolgo udovec; po smerti moje perve žene — Bog mi bo dal, da bom kmali tam, kjer je ona — so me otroci goljufali, kjer in kar so mogli. Namest da bi si bil kaj pridobil, sem vsako leto manj imel. Če sem jih svaril, sta me klela: umri starec! saj si že dosti dolgo živel; češ le živeti, da bi se še enkrat ženil! Tako sta me psovala dan na dan. Pred 18 leti sem se vdrugeč oženil. Sin moj družega zakona je lepo z mano ravnal. Njegova naj bo moja kmetija. Una dva ne dobita nič; saj sta si že pri mojem življenji dosti nagrabila.“

To ne gré — mu prijazno odgovori notár — postavni delež morajo tudi otroci pervega zakona dobiti, ako ne moreta skazati, da sta se res nad Vami pregrešila. Sej sta vendar le Vaša otroka; roka božja pa zadene prej ali pozneje vselej take otroke, ki so gerdo ravnali s stariši svojimi. Postava pa se vendar mora spolniti.“

„Naj pa bo — odgovori oče — naj prejmeta tedaj postavni delež. Kmetijo po tem takem cenim za 2000 tolarjev, in za ta kup naj jo ima moj mlaji sin. Med brati je 5000 tolarjev vredna. Una dva mislita, da bo nju po-poli-brat mogel mojo kmetijo saj prav drago plačati, in da ga bota potem, če bi ne mogel vsega hitro izplačati, od hiše spodila.“

„Temu pa se dá v okom priti, ako izrečete, v katerem času se ima erbšina izplačati“ — mu odgovori notár.

Stari mož še enmalo glavo vzdigne in reče: „Dokler živim, sem jez gospodar v hiši, in storim kakor jez hočem. Prosim Vas, gospod, pišite, kar bom rekel. „Jez M. M. postavim za erba vse zapuščine svojega edinega sina iz družega zakona Jerneja. On naj prevzame celo moje posestvo pod urbarsko Nr. 12. za 2000 tolarjev koj po moji smerti. Moji ženi, svoji materi B. M., naj plača iz tega 500 tolarjev. Svojemu po-poli-bratu Marku in svoji po-poli-sestri Barbi naj odrajta postavni delež, kakor

ga bo okrajna sodnija izgovorila, ker nobeden izmed nju ni spolnoval otročjih dolžnost. Cerkvi naše fare poročim 50 tolarjev in ravno toliko naši šoli.“

Pisar je pisal, kakor je mož govoril. Nazadnje je notár še enkrat vse bral, in s trepetečo roko je oče podpisal zadnjo voljo.

Zapisnik je bil sklenjen in fajmošter je dostavil „Amen“. Kar se odpró vrata in noter pribeži mlajši sin, vés kervav po obrazu in s stergano sukno. „Oče! oče! ste še živi — zakriči vés plašen — ali pridem že prepozno? Nikar me ne postavite za erba — sicer me bota umorila!“

Zunaj na dvorišu je razsajal stareji sin, pijan ko živina, hči pa je preklinjala, da je bilo strah in groza. „Preklet naj bo vsak oče, ki se drugič ženi!“ sta vpila. „Mi dva sva goljufana — sva berača!“

Oče je omedlel. Jokanje sinú ga še enkrat prebudí iz smertnih težav. Še enkrat pogleda sina in ga vidi kervavega — in po tem strašnem pogledu umerje.

Mi pa smo se zde z lastnimi očmi prepričali, da je stari mož resnico govoril. Vsi osupnjeni smo zapustili hišo, kjer smo tako strašno prigodbo doživeli na smertni postelji — očeta. (Iz „Unt. a. h. H.“)

Starodomače slovstvo.

Zois pa Vodnik.

Kaj je baron Žiga Zois *) Vodniku bil, je letošnji „koledárček“ ob kratkem povedal; obširniji o tem bo govoril „koledárček“ za prihodnje leto, ki bo z obrazom Zoisovim prinesel življenjepis tega slavnega domoljuba. Ker pa vendar tudi v tem življenjopisu ni bilo mogoče na drobno popisati vsih razmer, ki so vezale Zoisa na Vodnika in Vodnika na Zoisa, smo si prideržali za „Novice“ izmed mnogih pisem posebno eno pismo, ki ga je Zois pisal Vodniku 25. junia 1794, in ktero nam razodeva, kako marljivo in na tanko je pretresal Zois vse dela, ki mu jih je Vodnik v presodbo pošiljal, preden je z njimi stopil na beli dan. Edino to pismo je očitna spričba, kaj je bil Zois slovenskemu slovstvu.

Povedal nam je g. pisatelj Vodnikovega življenja v letošnjem „koledárčku“, da Zois je napravil Vodnika, naj spiše „veliko pratiko“. Vodnik mu je poslal rokopis v pretres. V pismu, ki ga hočemo častitim bravcem sedaj podati, bojo brali, kako je Zois pretresal delo svojega ljubljenca. Takole se glasi prestavljeno v slovenski jezik iz nemškega:

Prečastiti gospod fajmošter!

Iz Ljubljane 25. junia 1794.

Tù Vam pošljem pretres Vašega dostavka k „veliki pratiki“ po mojem in Linhartovem mnenju.

Pervi del: „od vremena“, je prav dober. Pri znanem vremenskem znamenju „muhe hudo pikajo“ je pritiklina: „inu se popred najesti jišejo“ nepotrebna. Ali „žabe kvakajo“ ni ponemčena beseda od „quaken“? Sloveni morajo za „kvakati“ vendar svojo lastno besedo imeti, ker njih jezik je v tacih recéh bogat. Tudi besedi „gvišni“, „štriki“ ste nemške; namesti „štrik“ pravijo bohinski rudokopi „verv“, „vervica“. Tam, kjer pravite „človek skuz zameoja“ in „druge stvari skuz občutek“, bi utegnilo bolj primerano biti, če bi rekli „terganje ga spomini na bližni dež“ itd., kakor da pravite „terganje pomeni“ itd.

Drugi del: „Pergodbe od starega sveta“ nama ni všeč. Tako našarane ulomke sv. pisma in zraven pa praznih basen nahajamo v vsakem slabem nemškem koledarji in posebno tudi v tistem, ki ga je v Ljubljani

*) Po izgovarjanju bi imeli pisati Cojz. Ker pa radi pišemo lastne imena tako, kakor jih pišejo lastniki sami, smo pisali Zois. Vred.